

ETIKA UPORABE ŽIVALI V RAZISKOVALNE NAMENE

V raziskovalne namene je na leto uporabljenih od 41 do 100 milijonov živali, ki so za razvoj in napredek na znanstvenem področju in področju medicine ključnega pomena. Države imajo zakone, ki naj bi ščitile živalske pravice, kljub temu pa zakoni niso dovolj natančni in učinkoviti. Gibanja za pravice in osvoboditev živali se borijo za ukinitev poskusov na živalih. Zagovorniki teh pa menijo, da bi se napredek v medicini, brez raziskovanja na živalih, zaustavil in da novi proizvodi ne bi bili dovolj varni. Vendar pa smo s pomočjo tehnološkega napredka uspeli priti do delnih rešitev, ki upoštevajo obojestranske pomisleke.

KRATKA ZGODOVINA RAZISKAV

Da žival pogine zato, da človeku omogoči preživetje je eksistenčno dejstvo. Med filozofi že stoletja potekajo razprave o etičnosti uporabe živali za raziskovalne eksperimentalne namene.

Velika Britanija je postala prva država, ko je leta 1876 sprejela zakon proti krutosti do živali. ZDA je to storila šele leta 1966.

Vsaj 23 držav ima lastno zakonodajo za zaščito živali. Prvo EU-direktivo so sprejeli že leta 1998, drugo pa 2010, ki velja za vse poskusne živali.

Nemčija in Slovenija sta prepovedali uporabo živali za testiranje orožja, kozmetike, tobaka, mila in alkohola.

ALI IMAJO ŽIVALI OBČUTEK ZA MORALO?

Nekateri bi živalim odrekli občutek morale, kljub temu pa jih večina meni, da moramo živalim pripisovati vsaj nekaj sposobnosti za presojo o moralnem. Mnenja se od človeka do človeka razlikujejo, vendar pa večinski odziv ljudi na življenje laboratorijskih živali, kaže na to, da živali imajo pravice ter občutek za moralo.

• UTILITARIANIZEM

Utilitarianizem pomeni, da je neko dejanje moralno, če čim večjemu številu ljudi povečuje občutek sreče ali dobrega. Jeremy Bentham je vrjel, da tudi živali strmijo k sreči, zato utilitarianizem velja tudi zanje.

Peter Singer trdi, da ni nobene posebne karakteristike, ki bi nas ločevala od živali, vendar tudi ni potrebe, da bi jo našli in zagovarja idejo, da vsa živa bitja imajo svoje interese in vsi ti interesi so enako pomembni.

R. G. Frey pa je mnenja, če je moralno izvajati razne testne postopke na ljudeh, je prav tako moralno to početi na živalih.

• PRISTOP, UTEMELJEN NA MORALNEM DELOVANJU

Ljudje smo člani moralne skupnosti in to pomeni, da ljudje razumemo koncept moralnosti ter prevzemamo moralne odgovornosti drug do drugega. Ker pa živali ne pripadajo tej skupnosti ter zato ne čutijo moralnih obveznosti do ljudi, potem tudi ljudjem ni treba imeti moralnih dolžnosti do živali.

• DRUŽBENA POGODBENA TEORIJA

To so moralne pravice zaščitene s pogodbo, ki ščiti le interese pogodbenikov.

• POSREDNA DOLŽNOST

Filozofski pogled, ki živalim ne pripisuje pravic, vendar jih kljub temu ščiti pred našim uničevanjem, poškodovanjem ali krajo, ker bi to posredno kršilo pravice lastnikov teh živali.

• DRUŽBENE VEZI

Mary Midgley je razvila teorijo, ki je odgovorila na vprašanje: »Zakaj ljudje tako oklevajo, da bi živalim podelili več pravic. Mary je mnenja, da moralne obveznosti do živali izhajajo iz našega odnosa z njimi oziroma do njih in teh obveznosti do njih ne moramo kar tako zavreči.

- **VRSTNOST ali SPECIECIZEM**

Vrstnost izhaja iz predsodka, da človeku pripada mesto visoko nad vsemi drugimi živimi bitji in iz ideje o »višjih« in »nižjih« vrstah živali.

Peter Singer meni, da živalim ne smemo kratiti njigovega naravnega bivanja samo zato, ker niso enaki nam.

ŽIVALIM LASTNE SPOSOBNOSTI

Čeprav večina ljudi vrednosti živali, kot jih vidi v odnosu do sebe, je vedno več ljudi, ki živalim brez zadržkov prepisujejo pomembnost kot dragocenim čutečim bitjem. Že vse od starih časov so kmetje, pastirji, lastniki domačih ljubljencev ter drugi opazovalci živali povezovali človekova čustva z različnim obnašanjem živali.

- **BOLEČINA**

Nekateri filozofi menijo, da je sposobnost čutiti bolečino edina kvalifikacija potrebna za vstop v svet moralnega.

Živali in ljudje se na bolečino fiziološko in nevrološko podobno odzovejo, zato znanstveniki uporabljajo živali za testiranje protibolečinskih zdravil. Pravtako pa to velja tudi za tesnobo.

- **ČUSTVA**

Številne znanstvene študije so pokazale, da so pri živalih prisotna tudi bolj kompleksna čustva, kot so čustvo žalosti ob izgubi, radodarnost in humor. Nedavne študije so tudi pokazale, da živali tudi občutijo negotovost in da se zavedajo posledic svojih odločitev, ki so zanje lahko prijetne ali pa škodljive ter se trudijo ohraniti pozitivna čustva.

SKRB ZA ŽIVAL, KOT JO POJMUJEJO TEMELJNA VERSKA BESEDILA NAJVEČJIH SVETOVNIH RELIGIJ

- **KRŠČANSTVO**

Svoje verujoče pe eni strni spodbuja k ljubečemu sočutju do vseh živih bitji, po drugi strni pa jih prepričuje, da v prevladu človeka nad preostalim naravnim svetom.

- **JUDOVSTVO**

Ljudjem je dovoljena uporaba živali izključno v smislu izpolnitve človekovih temeljnih potreb. Tako je dovoljen lov na živali za hrano ali obleko, ni pa dovoljen športni lov. Ima pa velik poudarek na preprečevanju trpljenja živali.

- **ISLAM**

v Koranu je zapisano, da je živalim lastna resnična vrednost, ljudem pa je naloženo živeti v popolni harmoniji z naravo. Po islamskih verskih zakonih je prepovedano uničiti mravljišče, četudi so ti mravlje uničile lastnino.

- **BUDIZEM**

Budisti se ravnaajo v sožitju z naravo, torej povsem drugače kot zahodne religije učijo svoje verujoče o človekovi prevladi in izkoriščanju. Budističnim menihom pa je prepovedano celo kopanje po zemlji, da ne bi s tem škodili drugim živim bitjem.

MORALNI POLOŽAJ ŽIVALI V ZNANSTVENI STROKI

Znanstveniki, katerih raziskave zahtevajo laboratorijsko uporabo živali, ki včasih vodi v povzročitev bolečine in smrti teh živali, se morajo s posledicami svojih dejanj primerno sprijazniti sami. V tem pogledu se pojavljajo tri vprašanja:

- * kateri raziskovalni postopki so tisti, ki dejansko škodijo živalim?
- * do kakšne mere le-ti škodijo živalim?
- * ali so te raziskave dejansko potrebne?

- **KAJ JE TISTO, KAR ŽIVALIM ŠKODUJE?**

Za vsako žival, ki je navajena življenja v divjini, je lahko ujetništvo izredno mučno. To lahko primerjamo z ujetništvom z zaporom kot kaznijo za človeka. Če je žival v svojem novem okolju zaščitena pred nevarnostimi, ki jo pretijo v naravnem okolju, potem je ujetništvo opredeljeno kot ravnanje v dobrobit živali. Škoda, ki je živalim povzročena v ujetništvu, je bistveno manjša pri živalih, ki so vzgojene za potrebe raziskav. Škoda, ki jo živalim povzroča ujetništvo je lahko tako psihološka kot fizična.

KAKO BI BILO TREBA SKRIBETI ZA LABORATORIJSKE ŽIVALI?

- **ALI SO POSKUSI NA ŽIVALIH RES POTREBNI?**

Večina znanstvenikov in raziskovalcev na področju medicine se strinja, da brez poskusov na živalih ne bi bili priča številnim izjemnim odkritjem sodobne medicine. Poleg tega nas večina ne bi hotela jemati farmacevtskih zdravil, katerih učinkov ne bi predhodno preizkusili na živalih. Argumenti za in proti uporabi živali za medicinske raziskave se po navadi dotikajo koncepta homologije. Homologija je termin, ki zagovarja stališče, da se živali, ki so se razvile iz skupnega prednika, razvijajo in funkcionirajo na podoben način. Tako je bil inzulin v človekovem telesu odkrit na podlagi raziskav, ki so bile narejene na psih, ker trebušna slinavka pri psih izloča inzulin ravno tako, kot ga izloča trebušna slinavka pri ljudeh in če psu odstranimo trebušno slinavko, zbolijo za sladkorno boleznijo, tako kot bi se to zgodilo pri človeku.

KAJ BI LAHKO NADOMESTILO RAZISKAVE NA ŽIVALIH: »TRIJE R-JI«

- **ZMANJŠATI**

Poziva k ponovnemu ovrednotenju statističnih metod, ki bi lahko pripomogle k zmanjšanju števila živali uporabljenih v raziskovalne namene.

- **NADOMESTITI**

Cilj nadomestitve je razviti metode in vitro kot tudi računalniške metode, ki bi lahko na številnih področjih nadomestile živali.

- **IZBOLJŠATI**

Namen izboljšanja je naravnati poskuse tako, da bodo ti za laboratorijske živali čim manj stresni, še posebej pri tistih poskusih, pri katerih prva dva R-ja nista bila v celoti uspešna.

Raziskovalec se mora pred začetkom poskusa prepričati:

1. ali je tovrsten poskus že izveden,
2. proučiti alternativne možnosti namesto izvajanja poskusov na čutečih živalih,
3. opredeliti pomembnost poskusa v primerjavi s trpljenjem, ki bi ga poskus lahko povzročil živali.

- **DRUGI »R-JI«: »REMEMBRANCE« oziroma SPOMINJANJE ter »RESPECT« oziroma SPOŠTOVANJE**

Budisti in šintoisti so osnovnim »trem R-jem« dodali še četrtega »Remembrance and respect« oziroma spominjanje in spoštovanje.

Na Japonskem so so več kot na 170-ih ustanovah postavili spominska znamenja vsem živalim, ki so bila žrtvovan v človekovo korist.